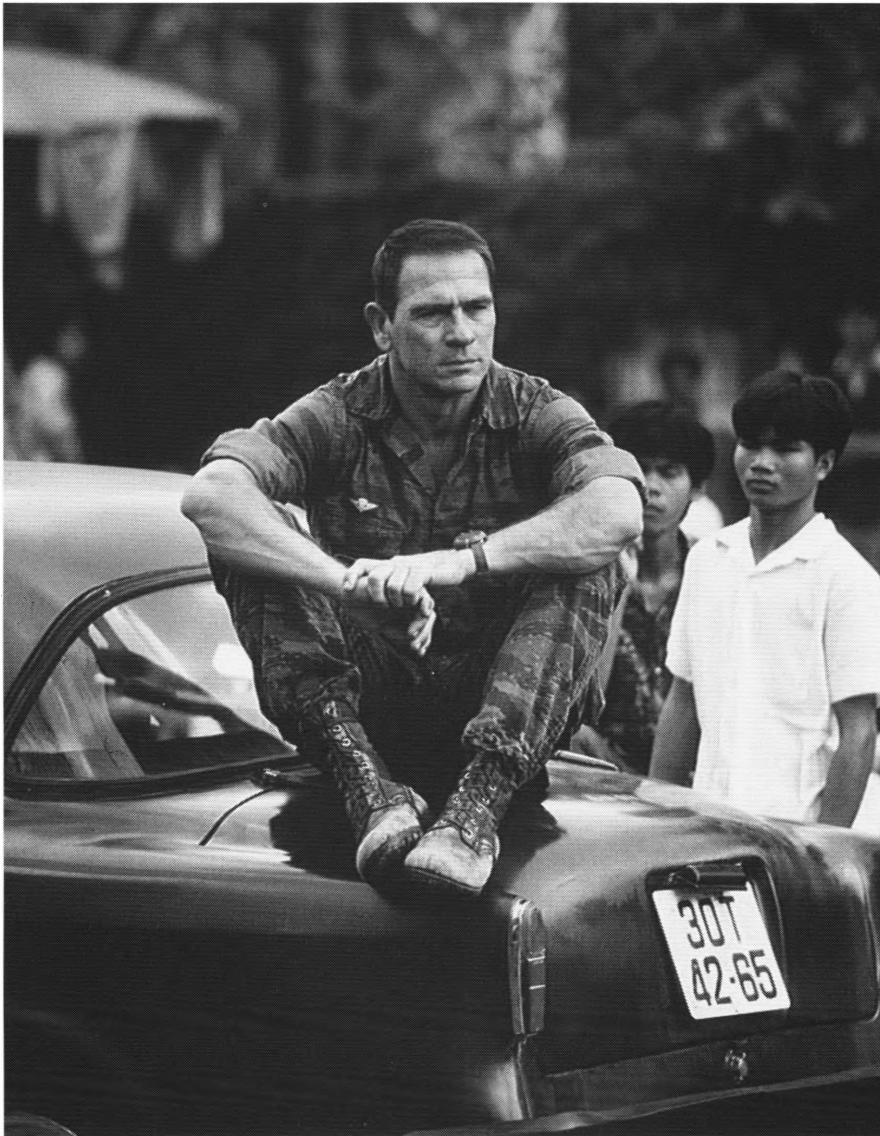

Tommy Lee Jones og mørkets gerninger

I årevis har vi nydt hans dygtige fremstilling af især skurkeroller. Han er manden, hvis navn ingen kan huske. Det er ham politimanden i *Flygtningen*. Med hans seneste film *Himmel og Jord* og *Natural Born Killers* er der ikke mange undskyldninger for ikke at huske, hvem Tommy Lee Jones er.

af Kaare Schmidt

Koparret, hedder det i kiosklitteraturens slå-på-tosken romaner, hvor et hæret udseende uvægerligt betyder skurk. Ligeså på film, hvor Tommy Lee Jones har haft sin rigelige andel af hårdkogte skurkeroller. Et fem minutters æg, mindst.

Det tøffe, handlekraftige og dominerende parret med noget uudgrundeligt giver en farlighed, der indbyder til typecasting som skurk. Men som også signalerer rigtigt mandfolk med psykisk mørke sider, der lover erotisk farlighed. Netop det, som i 1920erne gjorde Rudolph Valentinos latin lover til damernes mand i datidens seksuelle frigørelse, hvor det fremmedartede var en trussel mod bornertheden, og i 50erne gjorde Robert Mitchum og Marlon Brando til sexsymboler – modsat charmør-typer som Errol Flynn, Clark Gable og Tom Cruise, der i sig selv er renvaskede og skal have bygget en mørk fortid ind i handlingen for at virke flossede i kanten.

Stemmen har det hele i sin særlige *twang*. Det er den nasale sydstatsdræven fra hjemstaten Texas, men leveret med en elektrisk afsnuppethed, der får det nasale til at synges med en flabet humoristisk di-

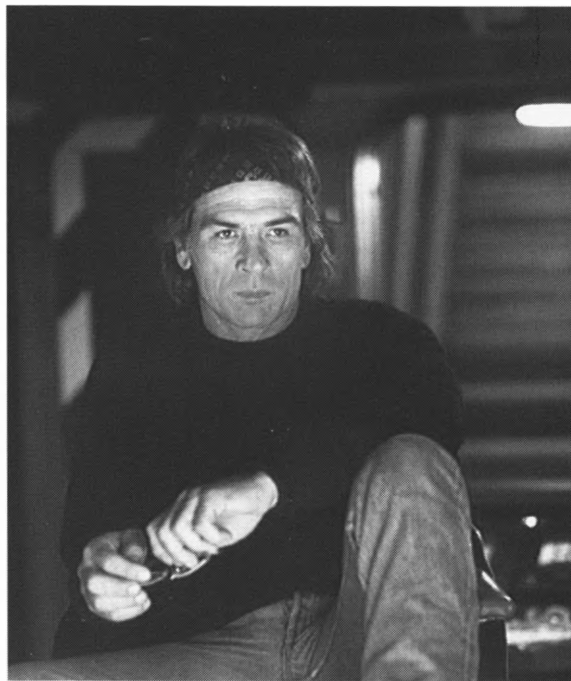
Til venstre: Tommy Lee Jones som Marine Sgt. Steve Butler i Oliver Stones *Himmel og Jord* (93)

stance som udtryk for den hurtige tanke i modsætning til den primitive dræven. En kølig kunde og en snurrig fætter, med en intelligent humor, som balancerer mellem selvsikker ro og vrængende psykopati. More than meets the eye.

Tilsvarende har spillestilen blandingen af naturtalentets umiddelbarhed (f.eks. Frank Sinatra og Cher) og 'met-hod'-skuespillerens præcision (f.eks. Paul Newman og Robert De Niro). Han er på, hvad enten han står ubevægelig i baggrunden eller reagerer for fuldt tryk. Og så har han midt i mørkets gerninger en djævleblændt charme, så man også mod bedre viden må holde af ham og med ham – selv når han uden videre anfægtelse vil skyde Gorbatsjov i *Manden fra Berlin* eller fange den rare læge i *Flygtningen*.

Kunstneriske gennembrud har Tommy Lee Jones (f. 1946) haft flere af, for alligevel at vende tilbage til sideroller som skurk. Til gengæld har han gjort siderollerne stadig mere synlige. Den gode skuespiller finder i reglen en større udfordring i skurkeroller. En historie behøver ikke at bergrunde en helt, mens en skurk må være kort af sporet mentalt eller ideologisk, så her er simpelt hen mere at rive i. Og skurkeklicheen giver desuden allehånde udfoldelsesmuligheder for den store skuespilleres yndlingsbeskæftigelse, det uhæmmede krukkeri. F.eks. Robert De Niro i *De uovervindelige* og Marlon Brando i *Dommedag nu*.

Jones gav den armen som terroristen, der besætter et slagskib i An-

drew Davis' fornøjelige *Kapring på åbent hav* (92), hvor han havde frit spil over for den lal-lende Steven Seagal. Anderledes kraftfuld modspil fik han fra Harrison Ford i Davis' *Flygtningen* (93), hvor han som den forfølgende politimand også stjal billedet i en sådan grad, at man kunne have ønsket, at han var hovedpersonen (bortset fra at effekten netop udsprang af, at han ikke var

hovedpersonen). Filmens succes ser ud til – igen – at have gjort ham til stjerne. Det sætter Oliver Stone i hvert fald på med *Himmel og jord* (93) og *Natural Born Killers* (94).

Også hos Stone startede Jones som skurk, den slebne bagmand i *JFK* (91). Her tilhørte han stadig amerikansk films imponerende galleri af karakterskuespillere, hvis ansigter og stemmer man øjeblikkelig genkender, men hvis navn og tidligere film, man ofte har glemt.

Med god grund, når man overvejer titler som *Eliza's Horoscope* (72, debut), *Terror bag lukkede døre* (76), *Rolling Thunder* (77), *De korrupte* (78), *Nate and Hayes* (83), *The River Rat* (84) og *Væk på 10 sekunder* (86) frem til den parodisk mislykkede *Fire Birds* (90).

Jones var i de fleste tilfælde blandt de tre ledende navne, men filmenes karakter taget i betragtning står vi langt fra det stof, som drømme gøres af. Det kunne snarere have været tilfældet med portrættet af den legendariske milliardær i tv-miniserien *Howard Hughes* (77). Som så ofte i tvs biopics blev det dog et laaaangt illustreret leksikonopslag, og Jones'

Hughes' tur ud i forglemmelsen blev slået fast af Jason Robards' Hughes i Jonathan Demmes poetiske fantasi *Melvin og Howard* (80).

Men den kontrollerede farlighed i rollen som den dobbelttydige skyggefigur bag Faye Dunaways overspændte modefotograf i Irving Kershners forskruede *Øjne* (78) placerede til gengæld Jones på den indre lystavle, bekræftet af hans jordbundne portræt af country-stjernen Loretta Lynns mand i Michael Apteds *Coal Miner's Daughter* (80) med Sissy Spacek.

Hovedrollerne i *Back Roads* (81) og tv-miniserien *Mander der ville dø* (82) viste talentets styrke i bærende roller med al ønskelig tydelighed. Men åbenbart alligevel ikke tydeligt nok. Turen gik direkte tilbage til blandingen af dårlige film og skurkebirollerne, som til gengæld nu blev mindeværdige: Bagmanden i Ben Bolts 50er-pastiche *Big Town* (87) med Matt Dillon som hasardspiller, den lyssky byggematador i Mike Figgis' engelske film noir *Stormy Monday* (88) med Melanie Griffith – og attentatmanden, som Gene Hackman uforvarende får smuglet til USA i *Manden fra Berlin* (89), den første af Jones' tre film for Andrew Davis.

Martin Ritts forunderlige blanding af bigger-than-life poesi og kontant hverdagsrealisme i folkekomedien *Black Roads* placerede Jones som fællet bokser med realitetssans over for Sally Fields fallerede luder med stjernedrømme på en Amerika-rejse mod Hollywood. En traditionel historie fortalt originalt som et moderne eventyr til en vis grad på samme måde som *Pretty Woman* og især *Frankie & Johnny*, blot ti år før det blev trendy. Og en gedigen økonomisk fiasko, trods Fields nyvundne stjernestatus, som derfor ikke smittede af på Jones, der leverede sin karrieres hidtil mest menneskeligt varme og forsorne præstation.

Lawrence Schillers *Mander der ville dø* med manus af Norman Mailer efter egen faktionsroman er et højdepunkt i tv-fiktionens historie. Den udnytter tv-filmens styrke i den umiddelbare hverdagsrealisme, som udspringer af tvs præg af direkte transmission (jfr. nyheder, sport m.v.), selve fornemmelsen af at få den direkte genkendelige virkelighed lige ind i stuen. Og samtidig er det i høj grad en kunstnerisk bearbejdet virkelighed, hvor miniserien fastholder en for tv usædvanlig psykologisk

Side 22 (øverst): Tommy Lee Jones (tv) som forretningsmanden Clay Shaw sammen med Michael Rooker (midten) og Kevin Costner i *JFK* (91). Side 22 (midten): Tommy Lee Jones som skrap skurk i *Kapring på åbent hav* (92). Side 22 (nederst): Politimanden i *Flygtningen* (93). Denne side: Steve Butler i samtale med Le Ly (spillet af Hiep Thi Le) i *Oliver Stones Himmel og Jord* (93).

dobbelthed i Jones' kuldegysende portræt af den dødsdømte morder Gary Gilmore, som kæmper for at få eksekveret sin dom (og med en lige så usædvanlig erotisk nerve i samspillet med Rosanne Arquette som Gilmores veninde). Her er virkelig en rasende gal mand på spil – før psykopatiske masse-mordere blev trendy – med en bagvendt rationalitet, som afspejler en kafkask kultur, uden at slippe den enkeltes basale ansvar for sine handlinger (som netop er Gilmores standpunkt, hans rationale i en vanvittig verden).

Gilmore-portrættet er den essentielle Jones-figur med de mange facetter i utilnærmeligheden, hvor handlekraft er desperat udslag af det umulige i at få hold på de stridende kræfter i sin egen psyke. Alle hans rimeligt store roller er variationer over denne kerne, som gør hans skurke så farlige, hans helte så spændende og hans personer så menneskelige.

Roller var oprindeligt tiltænkt Clint Eastwood, og Jones' fremstilling af det uåndgribelige, det rationelle vanvid, var for langt fra tvs daværende stuerne familieunivers. I en biograffilm med dens kunstnerisk metaforiske univers ville præstationen have kunnet bane vej for nye

udfordringer, ligesom det senere skete for Anthony Hopkins med *Ondskabens øjne*. Men roller af det format fandtes ikke på tv, så trods Emmy-pris og kritikerros blev det en ny blindgyde i karrieren.

Senere tv-roller omfatter gidseldramaet *The Park Is Mine* (85), koldkrigsthrilleren *Yuri Nosenko – dobbeltagent* (86), en tv-teater version af *Kat på et varmt bliktag* (91) s.m. Jessica Lange – og senest den hidtil bedste tv-western *De red mod nord* (92). Trods handicappet i at være formummet bag fuldskæg matcher Jones' udstråling Robert Duvalls, da de som to aldrende cowboys driver en kvæghjord mod nord i en episk bred, modernistisk fragmenteret og dramatisk underspillet historie, igen usædvanlig for og et højdepunkt i tv-fiktionen.

Oliver Stone kommenterede Jones' indsats i *Himmel og jord*: 'Roller blev skrevet til ham. Han har ikke været i militæret, men han spiller som om han kender det hele. Og samtidig har han hjerte. Der er en følsomhed, som han sikkert ikke vil indrømme. Men den er der, og det var nøjagtig, hvad jeg ønskede – en indre spænding mellem had og kærlighed'.